

Titel: Den Sælskabelige Stræbsomhed for Videnskabernes Vedligeholdelse og Tilvext, som en vigtig Pligt, Forestillet i En Tale ved Tiltrædelsen som Vice-Præses i Det Kongelige Norske Videnskabers Sælskab den 12 April 1774. [med Sekretererens Lor. Wittrups, Svar]

Citation: "Den Sælskabelige Stræbsomhed for Videnskabernes Vedligeholdelse og Tilvext, som en vigtig Pligt, Forestillet i En Tale ved Tiltrædelsen som Vice-Præses i Det Kongelige Norske Videnskabers Sælskab den 12 April 1774. [med Sekretererens Lor. Wittrups, Svar]", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25*, Trondhiem, J.C. Winding, [1774], s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_025-shoot-workid2_025_007.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Den Sælskabelige Stræbsomhed for Videnskabernes Vedligeholdelse og Tilvext,

Som en vigtig Pligt,

Forestillet i

En Tale

ved Tiltrædelsen som Vice-Præsens

I

Det Kongelige Norske Videnskabers

Sælskab den 12 April

1774.

af

OLE IRGENS,

Stifts-Provst og Sogne-Præst ved Dom-Kirken i Trondhiem.

Trondhiem,

Trykt hos Jens Christensen Winding, og faaes

hos hannem til Kiøbs.

2

3

Høje, gunstige og højstærede

Herrer Velyndere og Venner!

Videnskabernes Grundvold, ja væsentlige Indhold, bør Sandheden være, saavidt den baade skal bevises af sine første rigtige Grunde, og derhos anvendes til nogen Nytte, enten for det hele Sælskab, eller for Sælskabets enkelte Lemmer.

Videnskabernes Elskere og Dyrkere bør det derfor være et vigtigt, ja fornødent Formaal, ey allene at bevare, men tillige at forøge Sandhedens skinnende Glands, ved at formeere dens Tydelighed, og bestemme nøjagtigen dens

4

rigtige Følger og Anvendelse i det menneskelige Livs saa adskillige og mangfoldige Forandringer.

Sandhed er vel i sig selv evig, uforanderlig og begavet med utrættelig Styrke til at overbevise den Agtpaagivende, saa man skulde derfor vente dens Fortplantelse og Vedligeholdelse bestandig overalt blant de menneskelige Slægter paa Jorden, og dog befindes den allevegne glemmt, forsømt eller fordunklet, ja paa

nogle Steder hadet og forfulgt. Den Dristighed at være vel tilfreds med egen Vittighed og Indsigt udi Sandheden, hvor liden den end maatte være, er jo almindelig hos de meest Taabelige.

Et sørgeligt Beviis, højstærede Herrer Tilhørere! paa den almindelige Fordærvelse, vores hofmodige Natur saa nødigen vil erkiende. Det bliver derfor en Pligt, ja en vigtig Pligt, at all Omhue anvendes paa Sandhedens rigtige Overleverelse til vore Efterslægter, som den allerkosteligste Arv, og en sikker og varig Grundvold til deres Lyksaliggjørelse.

5

Men hvorledes skal dette kunde skee, uden ved Videnskabers Vedligeholdelse blant os? Ingen ansee samme for en læt og et foreenet Sælskabs Bestræbelse uværdig Sag, fordi Videnskaber i et Land ey allene hafde fundet Indgang, men Hiem-Sted; deres Skiæbne er desuagtet befunden uventeligen foranderlig i de fremfarne Tider; de have, ligesom Folkeslagene flyttet fra det eene Sted til det andet; deres antændte og klarskinnende Lys er blevet udstukket hastigere, end nogen menneskelig Vittighed kunde forud have forestillet sig. Der har i alle Verdens Tider været blant Menniskene nogle, at jeg saa maae kalde dem, Uhyrer, hvilke have søgt en Ære i at handle mod Menniskeligheden, ved at anvende deres Flid til at fordunkle, qvæle eller aldeles udrødde al den Sandheds Kundskab, som maatte blive deres Hensigter hinderlig. Jeroboam havde lært dette, som et Stats-Greb, blant Afguds-Dyrkerne i Ægypten, og var den første Regent, som blant Guds eget Folk forfaldt til den ugudelige Yderlighed, at benytte sig af samme. Men hvor mange have ey siden været hans ynkværdige og for Sandhedens Bekiendere sørgelige Efterfølgere!

6

Ved blodige og voldsomme Krige har som tiest Videnskabers Dyrkning ligesaa kiendeligen ophørt, som Agerens og Jordens; deres ældste Hiemstæder, Ægypten, Canaan, Chaldæa, ja Grækerland selv, ligne derfor nu de ufrugtbare Agre, hvor Sandheds gode Sæd qvæles af Vildfarelsers og Lasters skadelige Ukrud og Klinte.

Menniskets naturlige Tilbøjelighed til Ladhed eller Magelighed vedligeholder stedse hos Mængden en Ulyst til det Arbejde i Videnskaber, hvilke derudover formindskes eller forkortes, vel altid til Lættelse for de Lærende; men som tiest til Sandhedernes betydelige Forlis. Mageligheden anseer derfor nogle Videnskaber først for ligegyldige, men omsider for unyttige og foragtelige, saa de tilsidst aldeles maae gaae under. Ærgiærrigheden, den saa almindelige Hoved-Last, har ey siælden forført mange lærde Mænd, at misbruge Vittighed og Lærdom til Sandhedens Nedbrydelse. Jeg maatte, Højstærede! misbruge deres Taalmodighed ved at opregne de fast utallige tilfældige Aarsager, som have eller kunde have anlediget Videnskabernes Tab og Undergang. Hvo skulle have ventet, at Tale-Konsten selv, naar den udi Græ-

7

kerland og Rom blev dyrket og øvet paa en overdreven Maade, kunde have givet andre Videnskaber et saadant Bane-Saar, som for os endnu er føleligt i Henseende til den ældre Histories Mangler og Ufuldkommenhed, og samme Uheld kan jo træffe de sildigere Tider? Dog hvad Hendelseviis een Tid har hindret, det samme har en anden Tid under forandrede Omstændigheder fremmet Videnskaber. Forfølgelser og Modsigelser have ofte ligesom tvunget at anvende en alvorligere og større Flid paa Videnskaber, som før havde ligget udi Dvale.

Hvo veed ey, at det Sværd, som indførte den Christelige Religion blant Europæ nordlige Indbyggere, og derhos tilførte Videnskaber?

Hvor ofte har ey Ærgiærrigheden befordret Videnskaber, Egennyttigheden holdt dem ved lige, og Mageligheden opmuntret andre til Arbejdsomhed? Veltalenheden og de saa kaldede smukke Videnskabers særskilte Dyrkning have undertiden meget tient til Sandhedens Udbredelse. De vilde og krigske Græker og Romere bleve derved tæmmede og bragte til

8

nogen Sædelighed; en Demosthenes, Cicero og de øvrige Mestere i Veltalenheden af en ringere Rang, opvakte blant dem en almindelig og derfor desmeere forunderlig Kiærlighed og Højagtelse for Videnskaber og boglige Konster.

Nær havde jeg glemt den allervigtigste Videnskabs, Gudslærens, besynderlige Skiæbne i de Apostoliske Tider, da samme ey allene blev vedligeholdt, men tillige udbredet fast uden menneskelig Hielp ved Guds overordentlige Virkninger. Er Videnskabernes foranderlige Skiæbne saaledes højst forunderlig, den er dog ey derfor urandsagelig eller ubegribelig for os, som om Forsynets vise Bestyrelse ere forvissede.

Dog lader os ey forfalde til den urigtige Slutning, at den menneskelige Omhue for Videnskaber skulle blive unyttig, fordi den alvidende Algodhed og Almagt selv sørger for dem. Det er og bliver Forsynets

uforanderlige Plan, at Videnskabernes blomstrende Tilstand skal beroe paa den Ære, Kierlighed og Lydighed, som mod Sandheden udvises, og hvorledes skulde det kunde skee, uden vi selv alvorligen anvende derpaa al Flid? Skulde det da ey blive os til en indbyrdes Opmuntring, at erindre det, som

9

bør være vort Sælskabs Formaal, Lyst og den Vigtige Pligt, vi aldrig bør glemme?

Den sælskabelige Stræbsomhed

for Videnskabernes Vedligeholdelse og Tilvæxt.

Hvo skulde ey skiønne, at det er et hvert Menneskes Skyldighed, ja næsten fuldkomne Pligt, at sørge, saa vidt det er mueligt og giørligt, for Sandhedens Bevaring udi Videnskaberne? Det, hvorpaa det hele Legems Vel beroer, bør jo et hvert enkelt Lem efter sine Evner og Kræfter bekymre sig for? Al moralsk Fuldkommenhed i Delene forbedrer stedse det Heele. Men hvo maae ey tilstaae, at ingen Pligt mere forsømmes, end just denne? Der er hos alle Adams Børn en kiendelig Uvillighed til at betragte, lære og adlyde Sandhed. Den Stræbsomhed, at indrette sine Handlinger til egen og Medmenneskers Oplysning har altid været rar i Verden, og de saa tænkes og handlendes Antal stedse det mindste. Den store Hob har ligesom foreenet sin Styrke til at mindske og slukke Videnskabernes alt for skinnende Lys. Aldrig har der dog endnu i Verden været et saa fælt Uvidenheds Mørke, at jo paa nogle Steder

10

enkelte lærde Mænd have skinnende med de Straaler, der altid gjøre Viisdom og Sandhed glimrende for Skiønneres Øjne. Men enkelte Bestræbelser have dog ey saa heldig Virkning, som de sælskabelige: foreenede Kræfter formeere den til Videnskabers Fremtarv fornødne Styrke. En Chrysostomus, Hieronimus og Augustinus vare ligesaa lærde, som veltalende; men deres og fleres enkelte Flid kunde ey hindre den Jern-Alder, som ey blot besværede Sproget, men tillige Videnskaberne. Var end en Photius i Constantinopel af slig Lærdom og Belæsenhed, at Eftertiden maatte have tvivlet derom, hvis den ey havde beholdet Levninger af hans Skrifter, som de tydeligste Mindesmærker; hans enkelte Flid, uden fleres og manges Understøttelse kunde dog ligesaa lidet fordrive det fæle Barbarie fra Østen, som en enkelt Saxo eller Sturleson det samme fra vort Norden. Erfarenhed lærte af Videnskabernes uventelige Tab og Aftagelse, at den sælskabelige foreenede Flid og Stræbsomhed blev højst fornøden til Videnskabernes Vedligeholdelse og Fremvæxt. Den stiftede derfor offentlige Høje Skoler, hvor mange Lærere, som Videnskabernes Støtter, skulde foreene deres Indsigter og Flid til Kundskabs og Viisdoms Formeerelse. Og hvor

11

lykkeligt Udfald have ey disse Stiftelser havt for hele Europa? Saa snart disse Høje Skoler fik duelige Mænd, i sær de, som en sørgelig Skiæbne drev udi Landflygtighed formedelst Tyrkernes Erobringer udi Østen, blev den saa fornødne Kundskab i de lærde Sprog, som var forsømt, ja næsten tabt, ey allene indbragt, men Videnskaberne og derved tilbragt en ligesaa hastig, som kiendelig Tilvæxt.

Bogtrykkeriets Opfindelse og den Beqvemmelighed ved lærde Tidender og Dag-Bøger hastigen at underrettes om de Forbedringer eller Opdagelser, som Videnskaber beriges med, foreene den lærde Verden. Adskilte Staters og politiske Sælskabers Lemmer kand saaledes med en sælskabelig Flid og Stræbsomhed tiene Videnskaberne. Europa, den mindste, men formedelst Religion og Videnskaber allervigtigste Deel af Jord-Kloden, har dog midt i sine uophørlige og ulyksalige Stridigheder bevaret en alags Eenighed i at paasee Videnskabernes Gavn. Ved den sælskabelige Omhue paa de Høje Skoler have Videnskaberne steget trappeviis fra Carl den Stores Tid, indtil de udi sidste og nærværende Aarhundred synes at have naaet højeste Spidse; men just derfor behøver deres Vedligeholdelse en nøjere Tilsyn.

12

De allerældste eller gamle Videnskaber have ofte i den fordærvede Verden samme Skiæbne, som gamle Mænd, der foragtes, naar de ey kand udvise nye Styrke, eller ey ville forandre Tænke- og Handle-Maade efter alle ligegyldige og ikke siælden skadelige nye Moder. Den medfødde Begiærlighed efter det nye og usædvanlige forfalder saa lætteligen til den taabelige Nysgiærighed i Videnskaber, at vælge alt nyt og vrage det gamle uden nøjagtig Prøvelse. Og hvor forledes ey derved den ærgierrige og flygtige Indsigt i Videnskaber til en Afvej, som forvildede Athenen selv, allene at bekymre sig om det, som er nyt, og derved glemme det vigtigere, allene fordi det er gammelt. Vittigheden misbruges derover til de dristige Forsøg, at udgive alt for virkelig tilværende, som kan fremsættes og udpyntes, som sandsynligt og rimeligt; ja de nye Meningers blotte Mueligheder føre ey allene Strid med, men vil endog erholde Seyeren over Tilværelsen af de ældste eller evige Sandheder.

Egennyttigheden forklæder ofte gamle Sandheder med en nye Dragt, for allene at hokre med Videnskaber, og, ligesom Qvaksalveriet i Læge-Kunsten, udgiver for vigtige nye Op-

13

dagelser saadanne Ting, som enten ere uvisse og ligegyldige, eller forhen under andre Navne bekiendte. Stor Velstand anlediger altid i Verden

en skadelig Ødselhed og Overdaadighed. Men det vil, Højstærede! undre Dem, at Videnskabernes Velstand skulde kunde være slig Uheld undergiven, og dog viser Erfarenhed, at Mængden af Sandheder har undertiden forvildet Videnskabernes Dyrkere til at forspilde og tabe endog nogle af de meest vigtige Sandheder. Vore nyeste Tider give herpaa sørgelige Beviis.

Jo meere blomstrende Videnskabernes Tilstand er, desmeere Tilsyn behøve disse Blomster, at de ey for Tiden skulde afplukkes, visne, eller Roden tage Skade, og Frugtbarheden mindskes, naar Blomsterne allene bleve alt for overflødige. At derfor Hielpe-Midlerne til Lærdoms og boglige Konstners Vedligeholdelse formeeres i vore Tider er ingenlunde uforfødt.

Mængden af Bøger og Vildfarelser fordre foreenede Kræfter og en sælskabelig Bestræbelse at bevare det sunde og sande i Videnskaber. Saare priselige ere og blive i den Henseende de Lærde eller saa kaldede Videnska-

14

bers Sælskaber, hvis første Stiftelser i det forrige Aarhundred bleve i Engelland og Frankrige besørgede med saa nyttig og lykkelig Fremgang, at de Lærde siden i Europa have overalt stiftet blant sig slige Sælskaber.

Vores lærde, dybsindige og for Videnskabernes Flor saa omhyggelige Gunnerus besad ligesaa stort Mod, som Duelighed, til at stifte dette vort høje og højstærede Sælskab fast øverst i Norden; ja derhos at formaae den beste Konge til at være dets Beskytter, og den

beste Prins dets Præsides, Formand og utrættelige Velgiører. Vores Sælskab blev for tidligen berøvet sin berømmelige Stifter og Begynder, som eene blant os alle havde i Besiddelse de Fuldkommenheder, som udfordres til at gjøre Stiftelsen nyttig for det almindelige og derved berømmelig. Stifterens Navn, som vi bevare i et velfortient Æreminde, er dog ey allene vort Sælskab levnet, Hans efterladte Skrifter ere og levnede, som varige Mindesmærker af Hans Fortienester, og som idelige Opmuntringer for os, der ere Lemmer i det af Ham stiftede Sælskab, til at stræbe af yderste Evne, at denne Stiftelses spæde Alder ey skulde befordre dens Undergang, men hellere dens Fremvæxt formedelst vor sælskabelige Stræbsomhed.

15

Deres uventelige Tillid til mine, jeg veed ikke selv hvilke, Fortienester; thi hvor jeg vender mig udi Videnskabernes Kreds, seer jeg et plus ultra, nogle ubekjendte Steder og Havne i dette Hav, og befunder mig selv kortsynet, Deres gunstige Tillid og vennehulde Fortrolighed, siger jeg, haver valgt mig, som Vice-Præsides, at besørge vort Sælskabs Handlinger; vores naadigste Arve-Prinses Bifald og Befaling haver naadigst stadfæstet Deres Valg, der bliver da for mig intet tilovers, uden at bevise vores elskværdigste Arve-Prins den pligtige Lydighed, Dem, som mine Velyndere og Venner, Hørsomhed og Føjelighed, og vort hele Sælskab, værdigste Medlemmer! all den Flid og Tieneste, mit Embede og Kræfter bør og kand tillade mig.

Min berømmelige Formands større Styrke udi Videnskaber kunde foreskrive vor selskabelige Flid og Stræbsomhed en større Plan, end vore svagere Kræfter nu kand udføre, da vi savne Hans Indsigter, Raad og Bestyrelse. Lader os dog foreene vore Kræfter til Videnskabernes Tieneste. Vi have allerede hørt, det er en vigtig og fornøden Pligt, som enhver god Borger bør beflicte sig paa efter Evne at ud-

16

øve; men jeg agter fremdeles i denne Tale korteligen at forestille, hvorledes vort Sælskab i sær bør og kand efterkomme denne Pligt efter vore nærværende Omstændigheder og formodentlige Kræfter.

At gjøre vort Sælskab berømmeligt og nyttigt ved nye vigtige Opdagelser bør vi stræbe og ønske, men skulle vi og derudi kunde haabe den Fremgang, som de Sælskaber, der besidde i Overflødighed de Hielpe-Midler, vi højliggen savne? Jeg beder Deres Gunst og Oprigtighed, Højstærede! tillader mig, uden Hyklerie at tale den Sandhed, jeg meener og er overbeviist om. De højere Videnskabers Tilvæxt ved nye Opdagelser skeer vel næsten altid ved tilfældige Hændelser, men aldrig uden Hielp af fornødne Bog-Samlinger, og derpaa haver vort fattige Norge en yderlig og beklagelig Mangel. Men udi Landhuusholdnings-Videnskab, i Natur-Historien, ja i Læge-Konsten kan vi jo have samme Lykke til nyttige Opdagelser, som andre; lader os troeligen dertil sammenføje vor Agtpaagivenhed og Flid, og meddele den lærde Verden uden pralende og tomme Ord det tilforladelige og sande.

17

Vel har vort Fædrene-Land alt for faa Alderdommens Levninger tilbage; men vores eendrægtige Flittighed kunde maaskee komme over noget uventeligen endnu: den flittige Randsagning finder altid om ej det, som ønskes, dog noget, som kand nyttes og bruges. Men skal vor sælskabelige Stræbsomhed for nogen Videnskabernes Tilvext ved Opdagelser blive heldig, maae det blive vores fornemste Omhue, at berige vort Sælskabs Bog-Samling med nyttige Skrifter. Lader os, som Videnskabers Velyndere og Elskere, vise os dertil villige og hielpssomme: vi efterlade derved vore Efterkommere en kostelig Arv, og vi skulle selv derved arve Ære, som vise, der giemme saaledes Kundskaben til Efterslægten.

Jeg ønsker i den Henseende mig det, som en Lykke, ved denne min første Tale at kunde opmuntre Dem, værdigste Medlemmer! at foreenes indbyrdes om at holde nogle af de beste lærde Journaler eller Dag-Bøger, hvis Nytte og Fornødenhed for os, som boe ligesom afsides i det lærde Europa, jeg behøver ey at anprise, Deres egne Indsigter skjønnede det desuden. Vi kunde jo da desbedre i vore Samtaler, ey allene underrette om de nyeste læseværdige

18

Skrifter, men og selv opmuntres ved andres Exempler til Arbejdsomhed. En sælskabelig Flid anvendes med Nytte paa saadanne Samtaler, som angaae Videnskabers Dyrkning eller Forbedring. De kand udrette meget til at bevare en uforanderlig Kierlighed til det sande, og den fornødne Frimodighed at modsige, naar i nogen Videnskab urigtige Sætninger ville indsnige sig.

Et heelt Sælskabs betænksomme Overlæg bestemmer best uden Partiskhed Uddelingen af de anseelige Belønninger, Hans Kongelige Høyhed, vores naadigste Præses, har bestemt til Videnskabers, Konsternes og Jordbrugets Opkomst i Norge. Blotte Lof-Taler derover blive for ringe Prøver paa vor pligtige Taknemmelighed, om vi ey anstrenge med bestandig Eenighed vore Kræfter for paa mueligste Maade at opfylde vores Naadigste Prinses Hensigter.

Dog hvad behøver jeg at erindre dette højt oplyste Sælskab om saadan Flid og Stræbsomhed, jeg forud veed, de ere ligesaa eenige, som villige at udvise? Tillader mig endnu, at opholde Dem, nær havde jeg glemt det allervigtigste, som vort Sælskabs forenede Flid bør, og i

19

nærværende Forfatning tillige kand sørge for, jeg meener Videnskabers Vedligeholdelse blant os. Dertil kand vi, Høistærede! udrette noget, ja meget ved Veylelser, Opmuntringer og Advarsler mod Vildfarelsers Surdey. Mængden af Bøger tiltager aarligen, men og derved Antallet paa de unyttige, hvilke skade ligesaavel Videnskaber, som en unyttig og doven Folkemængde Staten.

Nogle Bøger prale med slige Overskrifter og Titler, at og den Betænksomme selv derved lokkes at spille Penge og Tid. Andre indklæde ikkun Videnskaber i en nye glimrende Dragt, og med mange Ord og en klygtig Veltalenhed fordunkle de tydelige og nøje bestemte Begreb, hvorpaa Videnskabers Vedligeholdelse fornemmeligen beroer; ey at tale om de skadelige Bøger, som deels antaste Sandheden selv, deels forvilde til at anvende al Agtsomhed paa faanyttige smaa Ting, saa at vigtigere og højst fornødne derover forsømmes og glemmes.

De Lærdes sælskabelige Stræbsomhed gjør Videnskaberne en betydelig Tienest, naar samme anvendes til at udmærke de

20

meest nyttige Bøger fra de unyttige, skadelige eller lidet nyttige, derved forkortes og lettes Veyen til Videnskabernes inderste Løn-Kamre. Og saaledes kunde vi ey allene tiene hverandre indbyrdes, men og de Videnskabernes Dyrkere blant vore Medborgere, som forlange vor Raadførelse.

Den menneskelige Lyst til Forandringer og den menneskelige Tænke-Kraftes utrættelige Forsøg, med at forandre Begrebenes Sammenligning, vilkaarlige Sammenhæng og Orden, virker ideligen nye Læremaader i Videnskaberne, men derved underkastes den almindelige Smag i Bøgers Læsning bestandige Omvexlinger. De ældre Bøger blive derover tildeels ubrugbare, tildeels usmagelige; men der ere dog nogle, ja mange, blant dem ey allene nyttige, men umistelige, hvis Brug vi kunde anvise og anprise. Vor Flid herudi vil dog redde nogle af disse Bøger fra den Undergang og Udrøddelse, som det godgiørende Forsyn allene bestemmer de unyttige og skadelige.

Skulde det ey blive et vigtigt Formaal for vor sælskabelige Stræbfomhed,

21

Høistærede! at dyrke saaledes vort Fædrene-Lands Sprog, at dog ey derved de saa kaldede lærde Sprogs Dyrkning aftager? hvorved et vist og stort Tab for Videnskaber i den sildigere Eftertid anlediges. Originale

Beviis kræver ey allene Lovkyndigheden, men og de øvrige Videnskaber; naar samme kand fremvises, tilsidesættes Oversættelser, urigtige og partiske Udtog, eller sandsynlige Formodninger og Gisninger.

Omgangen i den lærde Verden bliver mere indkneben og vanskelig, naar der ey levnes samme noget fælles Sprog: bliver det Latinske sat af den Brug, vil de Europæiske Lærde vel aldrig mere blive eenige, hvad for et Sprog i dets Sted skulde vælges. Det synes, som den Tænkemaade er nær ved at komme i Moden, at Romernes gamle Sprog kunde være os ligesaa ligegyldigt, som noget andet ubekendt blant de døde Tungemaal, lader os derfor foreene vor Flid, at bevare for dette og øvrige lærde Sprog den Høiagtelse og Omhue, som hidindtil ey allene har prydet, men meget gavnet vort Fædrene-Land. Guds-Læren og den ældre Historie blive jo fast matte og uvisse Viden-

22

sker for den, som mangler Sprog-Kundskaben; men jo ældre Verden bliver, jo større Vished behøve disse saa fornødne Videnskaber.

Deres Taalmodighed, Høistærede! misbruges ved at opholde Dem for længe med bekjendte Sandheder; men Deres Gunst og Indsigt, haaber jeg, fordrager det, naar Sandhederne anvendes til nogen indbyrdes Opmuntring.

Videnskabernes Styrke bestaaer fornemmeligen udi alle Sætningers meest naturlige Orden og Bevisernes Grundighed, jo større Tydelighed med mueligste Korthed derved bruges, jo bedre holdes Videnskaber ved lige. Al den Flid, som anvendes paa Tale-Kunsten, uden foregaaende Bestræbelse for rette Indsigter i øvrige Videnskaber, spilder allene Tiden og anlediger letteligen Videnskabers Aftagelse. Udi Videnskabernes Kreds bliver det altid en sand Fortieneste at fremsætte meget med faa Ord. Lader os med Samdrægtighed foreene vor Agtsomhed og Stræbsomhed paa mueligste Maade at forekomme, at ey Videnskabernes Dyrkere blant

23

os forledes fra det grundige og fornødne til at lede allene efter Flitter-Guldet, og det, som efter Tidernes Smag blot glimrer ved Videnskaberne. Vore Raad og Erindringer herom vil tilskynde den studerende Ungdom at kunde blive Viisdommens Tilhængere, og hvor gavnligt vil det ikke blive for vore Efterkommere?

Hoved-Maalet for alle Videnskaber er Sandhedens Redning; den antastes ey af Vildfarelser, uden naar samme just ere forklædte i Sandhedens Dragt. At tage Masqven og Sminken fra Vildfarelser bliver for os en værdig Bestræbelse, og derhos fornøden til Vedligeholdelsen af Videnskaber. Vore Samtaler kunde maaskee dertil udrette mere, end vidtløftige Strids-Skrifter, hvis Mængde og bidende Stii anlediger en almindelig Fordom mod deres Læsning.

Dog Videnskabernes Tarv er større, end at samme just udførligen nu skulle kunde beskrives; jeg beder og haaber, det, som korteligen derom er talt, overveyes nøjere ved Deres grundige Indsigter; og hvor heldigen

24

havde jeg talt, om noget kunde udrettes til at opmuntre mine høje og værdigste Medlemmer. Kand vores foreenede Stræbsomhed ey udvirke saa meget, vi selv ønske, til Videnskabers Fremtarv, forgiæves bliver den aldrig, naar vi tillige foreene den med gode Hensigter og Paakaldelse om den Bistand, uden hvilken intet blant de menniskelige Ting faaer nogen bestandig Fremgang. Herrens Frygt er Viisdommens Begyndelse; uden den kand al menniskelig Vittighed ey vogte sig for Vildfarelse og Daarlighed.

Vore Ønsker og Bønner have derfor største Indflydelse i den Nytte, Videnskaber skulde erholde af vor sælskabelige Stræbsomhed. Og hvem skulle i samme oftere ihukømmes, end Videnskabers og dette Sælskabs Stormægtigste og paalideligste Beskytter, Kongen, hvis Høje Navn udmærker den Fuldkommenhed, som allene gjør den Kongelige Regiering meest berømmelig, lyksalig og for Videnskaber gunstig. Men vor Elskværdigste Monarch udøver i Gierning til sine Rigers og Videnskabernes allerstørste Gavn den Fuldkommenhed, som er den Christne Konges glimrende Mærke-Tegn og uafsladelige Ære, Fred-

25

sømmeligheden. Kongen leve! Hans høje og hellige Person være velsignet! Hans Regiering lyksalig, og Videnskabernes Tilstand blive derved alt mere blomstrende!!! Vores alledyrebareste Juliana, Nordens Glæde og Hygge, leve længe til Kongens Glæde, til Undersaatternes Opmuntring, at efterfølge det største og priisværdigste Mønster Hendes Majestæt giver paa Guds frygt og Retviished!!! Hans Kongelige Højhed Kron-Prinsen tiltage udi Vext, Viisdom og

Naade! gid Kundskab og Dyd maae blive Hans Ungdoms Prydelser til et stort og ønskeligt Haab for Tvilling-Riget!!!

Hans Kongelige Højhed, Arve-Prinsen, vores Naadigste og Mildeste Velgiører, glæde Himmelens Forsyn med alt det Gode, Hans Kongelige Højhed selv attraaer, og vi saa hjerteligen ønske, og unde en Prins, som udi Godgjørenhed mod Fædrene-Landet viser sig utrættelig!!! De Kongelige Prinsesser og det ganske Kongelige Arve-Huus være uafadeligen velsignede! gid deraf aldrig maae savnes i Norden skinnende

og vederqvægende Lys!! Vort kiære Fædrene-Land, det foreenede Dannemark og

26

Norge, tiltage udi Velstand, det beholde sin elskede og mageløse Konge-Slægt, og af samme Christelige og retviise Konger indtil Verdens allersidste Dag!!! Vor foreenede og Sælskabelige Flid og Stræbsomhed blive virksom til at herliggjøre den Allerhøyestes Navn, ved at lade vort Lys skinne blant vore Medbrødre og Medmennisker!!!

Den allene viise GUD, Lysets Fader, skal da herliggjøre vore Bestræbelser, Mørkheds Magt skal aldrig faae Overhaand, og Videnskabernes Lys ikke nogensinde blant os udslukkes. Maae end vore Indsigter stedse forblive ufuldkomne, indskrænkede, og medens vi boe i et dødeligt og forkrænkeligt Legeme, mindre tilstrækkelige og tydelige, end vi selv ønske, der forestaae udi Evigheden de allerstørste og allervigtigste Opdagelser, den Tilvext udi Videnskab, som skal gjøre vor Viisdom uafadelig, vor Sinds Roe fuldkommen, vor Glæde ubeskrivelig og vor Udødelighed salig.

27

Sekretererens Svar. Højlærde Højstærede Hr. Vice-Præses!

Efter hine mørke Dage seer endelig i Dag det Kongelige Norske Videnskabers Selskab et nyt Foraar at frembryde, af hvilket det kan love sig, love Videnskaberne og Fædrene-Landet en frugtbar Høst.

Neppe var et nyt Lys i Videnskaberne antendt i Norden, neppe havde det begyndt at kaste Straaler fra sig til alle Sider, endog til langt bortliggende Lande, førend

28

der i afvigte Aar indfaldt en stor Formørkelse; da det store Lærdoms Fakkelt, som havde antendt mange flere, og lysede saa klart iblandt os, slukkedes for Tiden. De sørgelige Fornemmelser af vor store Gunneri Tab gjorde ved sidste traurige Samling saa levende og rørende Indtryk i vort Sind, som kun sildig, maaskee aldrig, udslettes.

Men i Dag er denne Formørkelse forbi. Selskabet ønskede, søgte og fandt i Dem, Højlærde Vice-Præses! Opretning for sit Tab. Og i det Selskabet i Dag ved mig lykønsker Dem til det antagne Ære-Sæde og vore Handlingers Bestyrelse; ønsker det sig selv til Lykke med en ligesaa beqvem Direktor, som berømt og bekiendt Videnskabernes Elsker og Kiender.

Enhver Medlem maae glædes ved det lykkelige Valg Selskabet har truffet i sin værdige Vice-Præses. Enhver Kiender maae bifalde den værdige Gienstand for de Selskabelige Bestræbelser, som De hældigen har valgt og viist i Deres saa grundige og fyndige, som lærde og ziirlige Tale. Værdigen og grundigen har De tegnet vore Selskabelige Pligter, helligen og troligen vil vi iagttage dem.

Vort Fædreneland saae sig beriget med et Videnskabers Selskab; men neppe havde Byg-

29

mesteren opsat Krandsen paa sin lykkelig opførte Bygning, førend Hans Frafald truede den med et farligt Jordskiælv. Dog udstod den dette haarde Stød; en Gunneri, Suhms og Schønings Verk var saa vel anlagt, at det endnu denne Dag priser sine Mestere, og Fremtiden skal end mere prise dem.

Denne Bygning havde allerede fundet saa stærke Stytter; den største Konge og Stifter, den naadigste Arve-Prins og Præses vilde og kunde understøtte denne sin Yndling. Det øvrige paaligger os Højlærde Vice-Præses, Høie og Høistærede Herrer Medlemmer! at befordre dette Verks forønskete Nytte og Vedvarenhed. Forgiæves er det at pynte paa Bygningen, at ophitte og opsætte paa den nye og glimrende, men derhos intet nyttende Zirater, dersom Grundvolden skulde forfalde, og Bygningen med.

Sandheden, Høistærede Herrer;

Sandheden allene er den Grundvold, paa hvilken alle Videnskaber bygges. Sandhed bliver det den er; den kan vel forædles, men aldrig forældes; jo ældre den er, jo ægttere, og tillige ædlere. Er ikke Sandheden som Guld, det ædelste iblandt Metallerne, der, i hvor ofte det omsmeltes og omstøbes, beholder sin Natur,

30

hvis intet fremmed sættes dertil? Men saa let som dette kan forfalskes, saa kan ogsaa Sandheden; den taaler ingen dristig Blanding, den behøver ingen laant og fremmet Glands.

Taknemmeelige optage og villig antage vi derfor, Høilærde Vice-Præses! denne sunde og sande Sætning: at de gamle Sandheder bør bevares og forsvares til Videnskabernes Vedligeholdelse og Tilvext. Det være derfor vores Hensigt, ikke løselig at overse Tingene, men grundigen at

indsee dem. Det være vores Ære at kunde skille Gullet fra Glandsen, det sande fra det falske, at det grundige maae overveie det glimrende. Det være vores Sag, at have vaaget Øie med de nye og ofte ufordøiede Meninger, paa hvilke vores Tid er frugtbar. Berustede og forsynede med Fornuftlærens sine Veieskaal, Grundlærens sikre Prøvesteen, og Maalekunstens nøiagtige Alen ville vi begegne den Sverm af Nyheder, som ikkun tiene til de gamle Sandheders Fornærmelse og Forrykkelse; og ikke ligegyldigen ansee, hvorofte Sandheden undertrædes af den Stolte, sælges af den Egennyttige, belees af den Letsindige, og imodsiges af den Kortsynede. Lad da enkelte Personers Klygt opfinde; lad os forbeholde os at prøve, skiøn-

31

ne og bedømme. Lad Kunst og Flid bygge vore Stæder, forbedre vore Marker, formilde vore Sæder, forøge vore Beqvemmeligheder; Men lad Videnskaberne være Dommere, et Videnskabers Selskab have Overopsyn og Udsigt over enkelte Vildfarelser i begge, ja i alle Deele.

Bliver da ved, ædle Medborgere! at ynde vore Bestræbelser, at befordre vort Selskab, et Anlæg, der i sin spæde Ungdom ligner en nylig opdaget Mine, hvor man maae arbeide saa meget paa Haab, og ofte med Tab for at berige Efterkommerne.

Kommer derfor, lærde Landsmænd og Medlemmer! gjører eet med vor Høilærde Vice-Præses, saa skal vi overgaae os selv, vore Naboer og vore Forfædre. Lader den sunde Himmelegn, som hærder vore Legemer, tillige skiærpe vor Sinds Kræfter, og fordrive al Taage fra vore Øine. Seer med Lyst, ædelmodige Givere! en lykkelig Begyndelse til en offentlig Bogsamling i Selskabets Eie; Seer i Haabet dette endnu snevre Forraads-Kammer for Videnskaberne mærkelig udvidet til almindelig Nytte.

32

Vær da velkommen i Selskabet, Høilærde Vice-Præses! vær da velkommen i Haabet lykkelige Tids-Punkt; naar Videnskaberne befordre Flid og Kunster, naar Sandheden befæster Videnskaberne, naar vores Selskab vaager over Sandheden. Saa skal du, du Kongelige Norske Videnskabers Selskab! forøge din Konges og Beskytters Ære og Berømmelse; fornøie og ophøie din naadigste Præses og store Velgiører; forævige dine Stifteres og Befordreteres Navne; forhøie Fædrenelandets Glands og Lyksalighed, forhverve dine værdige Medlemmer, og i sær din Høilærde Vice-Præses

en udødelig Ære.